

Маргарита Серафимова, доц. д. н.

Институт за литература – Българска академия на науките

АВТОР. АТМОСФЕРА. АВТОТЕКСТУАЛНОСТ

Резюме. Върху терена на психологията метеорологичното време може да активира неволната памет и да играе ролята на мадлената на Пруст. Идентични метеорологични обстоятелства са в състояние да събудят изгубения спомен („и тогава валише дъжд“). Така спомените сякаш бликат от картината на времето. Текстът се спира на някои дискурсивни стратегии на текста (повторения, вариации, завръщащи се мотиви, дисеминации), свързани с времето (weather), както и на редица по-дискретни интуитивни или преднамерени автотекстуални доминанти и предпочитания към даден сезон, тип време или атмосферен феномен, които формират невидима аура и придават определена тоналност на нечие творчество.

Ключови думи: автотекстуалност, атмосфера, климат, памет, метафора

Картината като акт е неотделима от биографията на художника. Актът на рисуване е от същата метафизична субстанция като съществуването на художника.

Харолд Розенберг¹

Корпусът от текстове е свързан с живота на автора, представя една от двете страни в неразделимия двучлен „bios-graphe“, актуализация на художествен проект, съдържащ основните истини, които авторът иска да съобщи на света.

Радосвет Коларов²

В следващите редове предстои да обединим две понятия: климатична памет и (авто)текстуална памет и да огледаме онези фигури на времето или сезона, които се повтарят в нечие творчество, така че те стават видими, част от свойствената за „авторовия свят“ метафорична „мрежа“ или „матрица“, превръщат се в „междутекстов генератор“³, който поражда или

¹ ROSENBERG, H. The American Action Painters. – *The London Magazine*, July 1961: <https://web.archive.org/web/20160410120628/http://www.poetrymagazines.org.uk/magazine/record.asp?id=9798>.

² КОЛАРОВ, Р. *Повторение и сътворение. Поетика на автотекстуалността*. София: Просвета, 2009, с. 40.

³ Добре известни термини от цит. книга. Зад цялостния замисъл на статията ми прозира методологията на Р. Коларов по отношение на автотекстуалността, която ме е ръководела в

свързва образи от различни творби, създавайки усещане за повторителност, и изграждат характерната атмосфера, с която свързваме даден автор. В този случай самата „атмосфера“, запазвайки метафоричната си сила, остава да прозира в по-голяма степен от обичайното, нещо от буквалното ѝ значение, нещо от природната ѝ същност.

Житейският опит с лекота ни убеждава, че конкретни атмосферни условия често играят роля, подобна на мадлената на Пруст, и са способни да активират неволната памет. Идентични метеорологични обстоятелства са в състояние да събудят изгубения спомен („и тогава валише дъжд“). Нашите спомени сякаш бликат от картината на времето. Когато се връщаме към събитията, които бележат живота ни, те неизменно биват придружавани от техния метеорологичен контекст: разходката с любим човек се завръща в съзнанието ни заедно със спомена за яркото слънце или неочакваната буря през този ден. Времето придава вкус и аромат на нашите спомени. Неговите флукутации рамкират нашите преживявания. „Чистият спомен – казва Гастон Башлар – няма дата. Той има годишно време“⁴.

Свързаността на човека и климата прекосява цялата културна история: от идеята за хуморите на Хипократ и четирите темперамента през теорията за климата на Монтескьо и различието между народите до съвременното схващане за метеочувствителността на организмите: климатът еволюира от фактор на диференциацията в миналото до агент на глобализацията днес. Но през всички епохи човекът бива характеризиран посредством времето, което функционира като език и говори за човека по една утвърдена социопоетична аналогия между вътрешния климат и външния („Плаче в сърцето ми, както вали над града“ гласи познатият стих на Верлен). Времето е обичаен диспозитив, до който прибегват творците в своите стихове, платна или музикални произведения, за да разкрият тайнството на нечия човешка съдба, нагласа на характера или рефлексия на преживяното, посредством меланхолията на дъжда, драматизма на бурята, дезориентацията на мъглата и пр.

Сега обаче ние се готвим да изведем този литературен похват от творбата и да го приложим към творчеството на даден автор, да го разгледаме като герой в плана на биографичното и дори по-широко, ако си послужим с думите на М. Фуко⁵ – да видим човека като „автор“ на своите житейски разкази.

Да се интересуваме от мястото на атмосферните явления в творческия процес – това е да размишляваме върху начина, по който те функционират като поетика. Нещо от тяхната физическа природа и въздейственост върху сетивата влиза в картината, преобразява се в естетически ресурс, придобива функция да означава. Тоналността на природата и на климатичното

подхода към явленията, които описвам.

⁴ БАШЛАР, Г. *Поетика на мечтанието*. София: Агрес, 1994, с. 113.

⁵ FOUCAULT, M. «Qu'est-ce qu'un auteur?» – In: M. FOUCAULT. *Dits et écrits*, T. I, 1954–1975. Paris: Gallimard, 1994: https://dgemc.web.ac-grenoble.fr/sites/default/files/Media/document/quest_ce_quun_auteur_par_michel_foucault.pdf

време отдавна се е превърнала в естествен съюзник при обрисуването на портрета в произведенията на изкуството. Но сега се опитваме да видим ролята му в изграждането на автопортрета: да ориентираме този похват, използван от автора, за откриване на самия автор. И тук не става дума да смесваме творчеството с биографията, но все пак нерядко произведението става по-ясно, когато човек познава живота на автора.

Така в наблюденията си може да се опрем на някои биографични детайли, които мотивират определена климатична метафоричност, през която може да прозира непосредственият опит, възплътен в *паметта на тялото*. Когато този афинитет към дадено атмосферно явление или дори към цял сезон бива осъзнато (И всяка есен пак започвам да цъфтя!), тогава е лесно да бъде открито, какъвто е случаят на Пушкин, при когото есента събужда за живот цялото му същество:

желания кипят и чувствам се тогава
щастлив и млад — такъв е моят организъм.

Не винаги това е така обаче и вкусът на Бодлер например към есента и здрача изплува благодарение на търпеливия и проникновен прочит на неговите внимателни читатели и изследователи⁶. Но дали авторът си дава сметка за това, или климатичната образност невидимо и за самия него трайно се настанява в творбите му, резултатът е един и същ — сблъскваме се с ясно изразени метафорични доминанти и повтарящи се фигури, които изтъкават мрежа от разпознаваеми образи в цялото на нечие творчество. Така, ако се върнем към Александър Пушкин, виждаме не само ефекта на това „унило време“ с неговото неповторимо очарование⁷ в забележителните му есенни пейзажи в стиховете и романите му (в „Евгений Онегин“ или в „Египетски нощи“), но и вдъхновяващата сила на есента в поетичната му биография (невъзможно е да се подмине феномена на неговата Болдинска есен, когато създава почти половината от своите литературни шедеври само за три месеца през 1830 г.). Нещо повече, сблъскваме се с генеративната мощ на есента, описана, опоектизирана, превърната в стихове, както това става в поемата „Есен“, когато годишното време се превръща в поетически катализатор, нетърпелив да извади наяве цялата необузdana фантазия на твореца:

⁶ Вж. напр.: COMPAGNON, A. *Un été avec Baudelaire*. Paris: Des Equateurs, 2015.

⁷ Унило време! Но какво очарование!

Прощалният ти цвят приятен е за мен —
обичам на света изящното страдание,
лесът в трептящ кармин и злато пременен,
върхарите шумят със ласкаво дихание
а сводът е с мъгла вълниста обкръжен.
И рядък слънчев лъч, начален мраз по рова,
закани отдалеч на зимата сурова.
(Ал. Пушкин, „Есен“. Прев. Ив. Теофилов.)

И мисли се въртят във буря поривиста,
и рими прелестни насреща им летят,
и пръсти молят за перо, перо за листа,
и ето — стихове несдържано текат.

Несъмнено, в креативния акт се намесва и колективният опит, отразен в речта или по-скоро – в *паметта на езика*. И щом говорим за климатични метафори, да си припомним, че дори всекидневният ни език гъмжи от фигури, в които е намесена атмосферата. Така редица изрази са свързани със студеното и топлото, когато измерваме „температурата на настроение-то“ или „градуса на търпението“, когато поставяме от едната страна на оста „хладния прием“, „студа в душата“ или „охладения ентусиазъм“, а от другата – „топлото отношение“, „горещата благодарност“ или „изгаряща страст“. Друга обичайна лексика посвещаваме на сухото и влажното: от „сухотата в гласа“ или „оставам на сухо“ до „мокрите поръчки“ или „влажните сънища“, чиято пресъхнала или подгизнала семиотика е понятна на всички и е дълбоко вкоренена в общия ни език. Ето откъде черпи авторът, за да създаде своя идиолект – в един процес на винаги интригуваща социопоетика, която трансформира колективното и всекидневното в индивидуално и креативно.

Понякога самата тематика благоприятства прибягването до утвърдени връзки между природната метеорология и „социалната“, каквато е почти тъждествената употреба на думите *буря* и *революция*. Така общата революционна тематика в поезията на Смирненски например обяснява богатата мрежа от климатични явления с въздействащи звукови и светлинни ефекти: бури, вихри и урагани, гръм и рев на могъщи стихии, мълнии и огнени кълба, сияния, слънца и изригвания, виелици от огнени звезди, миражи и рубинени дъги.

Друг път даден природен феномен се настанява неочаквано в атмосферата на нечие творчество и става негова „запазена марка“, знак за навлизане във фантазията му свят. Такъв е случаят на Й. Радичков, при когото снегът и студът създават необходимия декор за чудатите му разкази, изграждат някаква фантастична атмосфера, в която се наместват като от само себе си странното и енигматичното. Отворим ли томче с Радичкови разкази и... потъваме в преспите⁸.

Или да вземем лириката на Далчев, белязана от дъжда, въввлечен във философската символика на изтичащото време⁹. Както често става, метеорологичното време е съучастник на хронологичното, като тук най-често свързващото звено е дъждът. Той може да ознаменува тържеството на

⁸ Ето някои „зимни“ заглавия от многото: „Януари“, „Студено“, „Януарското яйце“, „Водопойка“, „Нежната спирала“, „Суматоха“ и т. н. дори само в: Й. Радичков, *Избрани произведения в три тома*, т. 1. *Разкази и новели*, София, Български писател, 1989.

⁹ Вж. анализа на Д. Добрев в статията му с красноречиво заглавие „Изтичащото битие“, който отбелязва, че „в цялостния тематичен регистър на водата най-силно е пристрастието на Далчев към символното поле на дъжда“ – *LiterNet*, 2000, № 6: <https://litenet.bg/publish2/ddobrev/dalchev.htm>.

живота („Неочакван дъжд“), понякога е весела песен и весело приключение („Мадригал“), благосклонен свидетел на човешките преживелици. Но по-често неговите монотонни капки са символ на убийственото еднообразие и нерадостно всекидневие (дали всъщност убиецът не е той в стихотворението „Убийство“?). Дъждът е вездесъщият герой в тази поезия на нощта, чието втечняване е обичайно, явява се символ на сбогуването с живота, агент в една диалектика на отминаването.¹⁰

Ето как повторителността на дадена климатична метафора е способна да изгради общата атмосфера на цялостния авторски корпус. И докато атмосферата в творбата е дело на автора, то атмосферата във всеобхватното му творчество е нещо, което му се изплъзва и няма как да влезе предварително в неговата стратегия (докато пише, човек няма съзнание за цялото). То може да се констатира (дори и от самия автор) само постфактум. Атмосферата в този смисъл е резултат, а не цел. Тя отразява съкровеното, превежда онтологичното, става индивидуален маркер, придобива силата и неповторимостта на личен почерк. В конкретния случай, атмосферата като метафора се буквализира или по-скоро придобива двоен статут – „реален“ и фигуративен. Наблюдаваме особен вид изоморфизъм – между атмосферното състояние и атмосферата на творчеството. Повторенията изграждат търпеливо и неусетно онова дифузно присъствие на времето, което придава на творчеството единството на атмосферата.

Атмосферата се очертава като междина между качествата на околната среда и човешките състояния. Тя сближава обективното и субективното, представата и опита, природата и културата; създава ситуация на свързаност и комуникация и по този начин се превръща в средство за откриване на Аза. Според германския философ Гернот Бьомер атмосферата дестабилизира границите между външния и вътрешния свят и приканва към философия на усещането (*äisthesis*), с внимание към „сетивните ситуации“, възникващи от присъствието на човешкото тяло в околния свят.¹¹ Една пролетна утрин събужда радостна атмосфера, буреносното небе пък създава заплашителна атмосфера.

С оглед на автотекстуалността обаче особен интерес представлява нево-

¹⁰ Подобно на начина, по който ни въздейства Пруст, поезията на Далчев е поезия на изгубеното време: животът ни се дава само като спомен, настоящето е неуловимо, бъдещето – неизвестно и само миналото ни принадлежи, и то в онази минимална степен, в която някое случайно събитие го отключи и възкреси. Тази неочаквана пролука на спомена води до носталгията по живота, до предчувствието на смъртта, която е винаги наблизо в този танц на мисълта и на паметта с неща, които вече не съществуват, неща, които сме пропуснали, които безвъзвратно ни са се изплъзнали (не напомним ли стихът „Часовете капят върху пода“ („Ти познаваш този миг“) на картината „Упорството на паметта“ на С. Дали?).

¹¹ BÖHME, G. L'atmosphère, fondement d'une nouvelle esthétique ? – *Communications*, 2018/1, n° 102, pp. 25–49: <https://shs.cairn.info/revue-communications-2018-1-page-25?lang=fr&tab=texte-integral>. (Ориг. изд.: BÖHME, G. *Atmosphäre: Essays zur neuen Ästhetik*, Berlin: Suhrkamp, 1995.)

лното съответствие между времето навън и интимната авторова същност. Тогава се изкушаваме да говорим за *персонална символика*, която сякаш прекосява цялото творчество на даден автор и определя неговата музикална „гама“: някакъв определен рисунък на душата, съчетаващ опита и интуицията, биографията и поетиката. В този случай авторовата чувствителност към времето предизвиква завръщанията към определен мотив, климатичните автореминисценции, чиято повторителност очертава невидима междутекстова мрежа и зад чиято метафоричност прозира дълбинната връзка на човека и природата.

Да вземем например Ботев. Вероятно няма да сгрешим, ако кажем, че Ботевият сезон е зимата. Мотивът за студа постоянно се завръща в стиховете и прозата му и кара читателя да се замисли дали този особен афинитет не е израз на огорчението на поета от досега с действителността. Факт е, че именно студът определя доминиращия ментален пейзаж и се превръща в свързващо звено между вътрешния и външния мир. Несъмнено в случая се намесва една емпирична композанта, формираща личностното усещане. Отдаден на борбата за освобождение, Ботев подобно на останалите хъшове е принуден да се скита „немил-недраг“, далеч от дома. За студа, който са брали двамата с Левски в една „вятърничав“ мелница край Букурещ през зимата на 1868 г., знае всеки българин от едно популярно писмо на поета до приятеля му Киро Тулешков: „Студ, дърво и камък се пука, гладни от два или три деня, а той пее и сè весел!“

Към суровите зими в Румъния от онази епоха се добавя и чувството за неприютеност и отчужденост, липсата на разбиране и признание. Поетът така и остава непопулярен в емигрантските среди. Никой от обкръжението му не е имал усет за величието на неговата поезия.

Темата за студа пронизва Ботевата поезия като спонтанно и подпрагово организира и ориентира поетичния му свят. Този студ прониква в душата и прави пропусклива границата между вън и вътре. Изглежда, на най-първично ниво – това на телесните реакции – се формира тази образност, която се очертава като фундаментална. Несгодите на изгнанието и вечната грижа за хляба допълват дълбинните му разочарования в личен и в обществен план (бездействието, примирението, пианският патриотизъм, неразбирането на околните, заявявани многократно в творбите му: „Борба“, „В механата“, „Гергьовден“, „Към брата си“, „Майце си“). Цялата тази ситуация на самотност, попарени надежди, разединение и безсилие допринася за интериоризиране на усещането за студ, което сковава и тялото, и духа. Знаем, че редица психологически и емоционални състояния могат да предизвикат усещане за студ (тъгата, самотата, чувството на отчужденост). Студът е безнадеждност. В този образ имплицитно присъства намек за смъртта. Ако се вгледаме в метафорите, свързани с термични усещания, ще открием екзистенциалния и литературен проект на поета, такъв, какъвто е засвидетелстван в неговите произведения. Темата за студа се завръща obsesивно и прави видима драматичната невъзможност Азът да се впише в живота и да изгради щастлива връзка със света. Може да се каже, че поези-

ята му е израз на истинско скъсване с околния свят, подхранващо чувството на отчаяние и влизащо в остра колизия с жертвоготовността и себеотрицанието му. Драма, която достига своя пароксизъм след преминаването на Дунава, в сблъсъка с действителността в родината.

Образът на студа се свързва неизменно с негативни конотации. Той вирее във враждебна атмосфера. В усещането за студ има и осъзнаване на ентропията на света, и чувство на вселенска самота и безнадеждност. Този образ особено поразява читателя в стихотворението „Обесването на Васил Левски“ и е изпълнен в злата песен на зимата. Цялата земя е осиротяла. Стрелката на чувството се колебае между смисъла и безсмислието на саможертвата. Между нравствената извисеност и нейната изолираност. Зимата е естественият декор на самотата на героя. Събитието действително е станало през февруари, но в стихотворението има и много символика: зимата е сезонът на умирането на природата. Тук с пълна сила действа връзката между човешко и природно:

...вихрове гонят тръни в полето,
и студ, и мраз, и плач без надежда
навяват на теб скръб на сърцето.

Глаголът „навява“ съдържа алюзия за сняг, друг природен израз на студа, потретен сякаш след изрично назоваване „и студ, и мраз“. Но ето че нито образът на плача, нито образът на сърцето събуждат представи за топлина. Топлината е витална, докато студът озаменува едно истинско прощаване с живота. Скръбта, самотата, чувството за непреодолима загуба също навяват студ. Мисълта за смъртта става обичайна в нагласата на лирическият герой и говори за „родствената връзка“ между автора и поета.

Метафорите на студа изразяват тази толкова характерна за поета авторска метафизика. Тя е поетичният превод на предчувствието за собствения му край. Въпросът за смъртта очевидно е бил на авансцената на собствените му мисли. В едно свое изследване Сирма Данова подчертава, че в крайна сметка в поезията си Ботев е подготвял собственото си жертвоприношение¹². В „Моята молитва“, както и в баладата за Левски, студът заплашва самото сърце:

Не оставяй да изстине
буйно сърце на чужбина.

Животът е борба да държим студа далеч от тялото, далеч от сърцето. Само че топлината на живота изтича неизменно в поезията на Ботев – понякога изразена с по-сдържаните термини на угасването: „аз веч тлея“, „сърце догаря“, „душата ми в огън тлее“, понякога с по-драматичните – на замръзването, както е в „Майце си“:

¹² ДАНОВА, С. Природа на жертвоприношението в поезията на Ботев. – *LiterNet*, 04.04.2019: <https://litenet.bg/publish33/sirma-danova/botev.htm>.

...пък тогаз нека измръзнат жили.

Нито близостта на майката, нито на любимата успяват да стоплят мисълта за бъдещето, оставащо неизменно в хладната сянка на смъртта:

...а хладен гроб сладка почивка!

Знаем, че усещането за студ е белязало доброволната съдба на политическите ни емигранти, далеч от родния дом. Но много повече от това, то е усещане за самотата на делото, за краха на толкова надежди, мечти и желания, изразено във фигурата на сланата:

...че мойта младост слана попари!

В Ботевата поезия дори слънцето не топли (да си спомним за „сърдитото“ слънце от „Хаджи Димитър“). В това несъответствие между човешката краткотелност и космическата вечност то е безразлично и жестоко. Слънцето, което пече, и очите, които тъмнеят. То е прекалено. Неуместно „в таз робска земя“. Самият глагол „пече“ – повторен, потретен в началото и в края на творбата, лишава слънцето от всякакво упование. Сянката на орлицата е много по-живителна. Извън баладичната картина на нощта тук няма нищо радостно нито в слънцето, нито в безоблачния ден: самото съмване не носи надежда.

Дори политическите идеи, които поначало в литературата получават своя фигуративен „превод“ с помощта на метеорологични метафори (като бурята на революцията, за която стана дума), при Ботев се явяват в „зимни“ образи¹³. Неговата „Политическа зима“ ни кара да се запитаме дали зимата не става изобщо вездесъща метафора на политическото безвремие в самия начин на мислене на поета. Синоним на стагнация, на неразрешимост, на революционен колапс. Неслучайно зимата се явява като зимен сън, като политическа летаргия. Израз на онзи застой, който се оказва непоносим за буйната му натура – и в по-камерния план на българската политическа борба, и в мащабите на световната политика. Факт е обаче, че в този текст на Ботев откриваме богата метеорологична метафоричност:

Множество малки и големи господа духат на своите измръзнали ръце, гледат с особено равнодушие на просящите, молят се богу за плодородието на човеческия род и за изобилието на хорската глупост и слушат как вият вълците в гъстата *литературна и финансовна мъгла* и как плачат децата на Европа за лятото на науката и на цивилизацията.

¹³ Разбира се, метеографията на Ботев не се изчерпва само с метафоричните образи на зимата и студа. Така например неговите поетически и житейски алтернативи представяват метеорологично-метафорични сентенции, акцентиращи върху непредвидимите последици от човешките действия и изобщо върху несигурността на намеренията, подобно на тези от „Политическа зима“ („Дали се зора довърши, или се две нощи смесиха?“) и от стихотворението „Зададе се облак тъмен“ („Дали ще е дъждец дребен, / или ще е буря страшна?“).

...нашите патриоти захванаха да плетат мрежа, за да покрият народа от *политическия студ, от литературната мъгла, от революционната виелица, от индустриалния сняг*, и аз сънувам, че скоро ще да дойде равноправното лято. *Облаците* ще да произведат революцията, *политическите дъждове* ще да пометат гюрбето из моя двор, пред вратата ми ще да огрее слънце, народите ще да изпълят из кръчмата и ще да се запощат на припек...¹⁴

Обобщавайки, може да кажем, че субектът е податлив на околните влияния, които го пронизват – в едно пространство на студа, което е вътрешно и външно, интимно и абсолютно, лично и трансцендентно. В тази обичайна метафорична реверсивност биват проектирани чувствата върху околния пейзаж, докато сетивният опит среща вътрешните нагласи. Метеорологичният аспект става метафоричен.

Съвсем различна е атмосферата на Яворовия поетичен свят. Сравнена с Ботевата, тя дори е коренно противоположна. Макар и неговото житейско и поетично кредо да се разгръща в сянката на смъртта, тук доминира горещото, страстното, желаното. Ето защо не е учудващо, че най-фреквентна фигура в неговата лирика е свързана с думата „знойно“, чиято сетивност и експресивност диктуват асоциации с екстремния сезон на горещото лято, белязано от жегата, от жажда, от жар:

На моята любов под *знойните* лъчи

„Блян“

зефирен лъх от ангелско крило

сред *зной* облъхва моето чело;

„Благовещение“

Къде отивам аз, терзан от *знойна* жажда?

Мечта подир мечтата гине и се ражда...

„Песента на човека“

Но страх ни е да пием, нас – страдални,

безсънни, безнадеждни, *знойно* жадни.

„Нирвана“

Учудено засмяна жизнерадост

на неведение и алчна младост,

на *знойна* плът и призрак лек...

„Стон“

Две сърца се *знойно* любяат,

старо-харо ги дели

„Калиопа“

¹⁴ БОТЕВ, Хр. Политическа зима. – *Знаме*, I, бр. 10, 2 март 1875 г.: <https://chitanka.info/text/3666-politicheska-zima> (курс. мой, М. С.).

Нощта се вие, прелестница властна,
върху гигантските плещи на Рим,
прегърнала го *знойно* сладострастна,
като любовница мъжа любим.
„Месалина“

и *знойно* лято позлати
до вчера злъчни широти.
„Градушка“

Според речниците „зной“ означава: 1. Силна лятна горещина с напечен, сух въздух; 2. (прен.) Силни, горещи чувства.

Това пламенно усещане се явява също и като единия от полюсите, които разпъват душата на лирическия герой („в душата зной и мраз“ в „Предчувствие“; „Аз съм зной и скреж“ в „Демон“ или „Къде от ревност не горях // и в летен зной и в зимен мраз“ в „Песен на песента ми“). Тази гореща фигура прекосява цялата му лирика.

Ето как повторението на дадена климатична метафора подмолно създава определена тоналност в нечие творчество. Тази атмосфера сближава обективното и субективното, представата и опита, природата и културата; създава ситуация на свързаност и комуникация и по този начин се превръща в средство за откриване на Аза. Всичко това ни убеждава как текстовете на един автор диалогизират помежду си, но също и как Азът осъзнава и изрича себе си посредством времето и гледа на него като на проекция на вътрешния си свят.

Така откриваме едно друго лице на автотекстуалността, често извън съзнателните дискурсивни стратегии на автора, но дискретно допринасяща за невидимата аура на неговото творчество.

ЛИТЕРАТУРА

БАШЛАР, Г. *Поетика на мечтанието*. София: Аргес, 1994. [BACHELARD, G. *Poetika na mechtanieto*. Sofia: Arges, 1994.]

ДАНОВА, С. Природа на жертвоприношението в поезията на Ботев. – *LiterNet*, 04.04.2019: <https://litenet.bg/publish33/sirma-danova/botev.htm> (прегл. 08.11.2025). [DANOVA, S. Prirodата na zhertvoprinoshenieto. – V: *LiterNet*, 04.04.2019: <https://litenet.bg/publish33/sirma-danova/botev.htm> (pregl. 08.11.2025).]

ДОБРЕВ, Д. Изтичащото битие. – *LiterNet*, 2000, № 6: <https://litenet.bg/publish2/ddobrev/dalchev.htm> (прегл. 08.11.2025). [DOBREV, D. Iztichashtoto bitie. – V: *LiterNet*, 2000, № 6: <https://litenet.bg/publish2/ddobrev/dalchev.htm> (pregl. 08.11.2025).]

КОЛАРОВ, Р. *Повторение и сътворение. Поетика на автотекстуалността*. София: Просвета, 2009. [KOLAROV, R. *Povtorenie i satvorenie. Poetika na avtotekstualnostta*. Sofia: Prosveta, 2009.]

ПУШКИН, Ал. Есен. – В: Ал. ПУШКИН. *Избрани произведения в шест тома*. Т. 2. София: Народна култура, 1970, с. 235–239. [PUSHKIN, Al. Esen – V: Al. PUSHKIN. *Izbrani proizvedeniya v shest toma*. T. 2. Sofia: Narodna kultura, 1970, s. 235–239.]

РАДИЧКОВ, Й. *Избрани произведения в три тома*. Т. 1. *Разкази и новели*. София: Български писател, 1989. [RADICHKOV, Y. *Izbrani proizvedeniya v tri toma*. T. 1. *Razkazi i noveli*. Sofia: Balgarski pisatel, 1989.]

BÖHME, G. L'atmosphère, fondement d'une nouvelle esthétique ? – *Communications*, 2018/1, n° 102, pp. 25–49 : <https://shs.cairn.info/revue-communications-2018-1-page-25?lang=fr&tab=texte-integral> (seen 12.07.2025).

COMPAGNON, A. *Un été avec Baudelaire*. Paris: Des Equateurs, 2015.

FOUCAULT, M. « Qu'est-ce qu'un auteur ? » [1969]. – In: M. FOUCAULT. *Dits et écrits*. T. I, 1954–1975. Paris: Gallimard, 1994: https://dgemc.web.ac-grenoble.fr/sites/default/files/Media/document/quest_ce_quun_auteur_par_michel_foucault.pdf (seen 12.07.2025).

ROSENBERG, H. The American Action Painters. – *Poetry magazine*, July 1961: <https://web.archive.org/web/20160410120628/http://www.poetrymagazines.org.uk/magazine/record.asp?id=9798> (seen 12.07.2025).

Благодарности и финансиране

Статията е подготвена по проект Литература и природа с финансовата подкрепа на ФНИ, договор № КП-06-Н60/13 от 3 дек. 2021 г.

AUTHOR. ATMOSPHERE. AUTOTEXTUALITY

Abstract. On the terrain of psychology, the weather can activate involuntary memory and play the role of Proust's *madeleine*. Identical meteorological circumstances are able to awaken the lost memory ("and then it was raining"). Thus memories seem to gush out of the picture of weather. The paper discusses some discursive strategies of the text (repetitions, variations, recurring motifs, disseminations) related to weather, as well as a number of more discrete intuitive or deliberate autotextual dominances and preferences for a particular season, type of weather or atmospheric phenomenon that form an invisible aura and lend a certain tonality to one's work.

Keywords: autotextuality, atmosphere, climate, memory, metaphor

Margarita Serafimova, Assoc. Prof. ScD

Institute of Literature – Bulgarian Academy of Sciences

52, Shipchenski prohod Blvd, Bl. 17, Sofia, Bulgaria

ORCID ID: 0000-0002-3789-8876

E-mail: margarita.serafim@gmail.com